TEXTUAL PATTERNS IN ETHNOGRAPHIC WRITING: DESCRIPTION AND NARRATION

Maria GROSU
"Iuliu Haţieganu" University of Medicine and Pharmacy, Cluj-Napoca

Abstract : Through this study, we propose an analysis of several ethnographic documents indexed in the Archive of the Folklore Society in Cluj, in the 1950s and 1960s. The aim is to show that ethnographic writing represents a process of recalibrating, not of objectively describing reality. The ethnographic text is written from the perspective of its purposes. The discursive strategies used in textualizing the records, through the transition from the oral to the scriptural, pertain to realistic ethnography. During this period, description was the most frequently used textual pattern. This supports the attempts to identify the prototype of a cultural model, as required by realistic ethnology. The narrative is used to illustrate the patterns traced through description. During the period under consideration, the principles of research were predicated on generalization and synthesization. Researchers most often took down general elements characteristic of the community they studied. This working mode was closely related to the purposes of the discipline and to the methodological and scientific framework of the time, most specifically, to the positivist paradigm.

Keywords: description, ethnographic document, realistic ethnography, narrative, ethnographic writing.

1. Documentul etnografic manuscris. Contextualizare

Prin acest studiu, propunem o analiză a unor documente etnografice manuscrise, dintr-un fond arhivistic. Miza este aceea de a arăta că scrierea etnografică este un proces de redimensionare și nu unul de descriere obiectivă a realității. Strategiile discursive utilizate în textualizarea experienței de teren a cercetătorilor care au redactat notele de teren, în perioada la care vom face referire, corespund etnografiei realiste. Între evenimentul sau conversația la care ia parte cercetătorul, în vederea acumulării datelor de teren, și fișele de teren arhivate, se interpun o serie de traduceri/ transformări/ redimensionări în codul cultural și științific al cercetătorului. Acest cod este puternic influențat de cadrul epistemologic, politic și istoric al timpului. Trecerea de la oralitate la scripturalitate, scrierea notelor de teren, este un proces interpretativ care implică: selecția din continuumul evenimențial și conversațional și textualizarea aspectelor selectate, conform codului metodologic și epistemologic al cercetătorului. Așadar, între realitatea evenimențială sau conversațională la care participă cercetătorul și fișa de teren arhivată, se interpune un prim moment major de traducere în codul științific: *scrierea*. Un alt moment de redimensionare este *arhivarea*. În acest articol, vom avea în prim-plan *scrierea etnografică*.

Practica cercetării și a arhivării, în România secolului al XX-lea, are ca principiu de lucru *obiectivitatea* și premisele etnologiei *realiste*. Prin acest studiu, vom arăta că tiparul textual care vine să susțină încercările de identificare a unui model cultural prototip, așa cum

BDD-A22225 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:46 UTC)

cere etnologia realistă, este *descrierea*. Narațiunea este utilizată pentru a exemplifica tiparele trasate prin descriere. Preponderența unui model textual sau al altuia, descrierea, narațiunea, argumentația, diferă în funcție de perioada de cercetare.

Vom analiza notele de teren din prima etapă de cercetare în cadrul Cercului de Folclor Cluj. Arhiva Cercului de Folclor Cluj a fost înființată în 1958, la Facultatea de Litere a Universității „Babeș-Bolyai" din Cluj. Conține aproximativ 12000 de fișe manuscrise, realizate din 1958 până în 1993, de către studenți și de către profesorii care i-au coordonat pe aceștia în activitatea de cercetare. Fișele de teren sunt realizate conform metodologiei de cercetare din a doua jumătatea a secolului al XX-lea și au fost indexate în cataloagele arhivei, în două fonduri. Fondul A conține fișe realizate de către studenții de la secția cu frecvență și care au fost coordonați, în cercetarea lor, de profesori. Fondul B conține materiale realizate de studenții de la secția fără frecvență, care au făcut cercetări în mod individual, conform instrucțiunilor din cursul litografiat al profesorului Dumitru Pop, titularul cursului de folclor literar. Eleonora Sava face o analiză cantitativă a notelor de teren din Arhivă și ajunge la următoarele rezultate: cercetări intensive s-au desfășurat în județele Satu Mare (3953 fișe, 30,99% din fondul documentar), Sălaj (2062 de manuscrise, 16,17% din totalul arhivat) și Cluj (2002 fișe, 15,70% din materialul arhivistic). Aceste anchete s-au desfășurat pe parcursul a 12 ani și au antrenat peste o sută de cercetători, care au realizat 8017 fișe arhivate, adică 62,86% din Arhiva Cercului de Foclor Cluj. Materialele din celelate județe sunt în număr de 4736 de fișe, reprezentând 37,14% din fondul arhivat.[1] De asemenea, Eleonora Sava arată că cercetarea de teren ale cărei fișe de teren sunt indexate în Arhiva Cercului de Folclor Cluj, a parcurs trei etape de cercetare. Acestea sunt în relație cu contextul politic, științific și academic[2].

Etapa folcloristică (1958 – 1973)[3] – perioadă caracterizată de ruptura cu practica și bibliografia intrebelică. Pentru cercetătorii acestei perioade, munca de teren înseamnă culegere de texte folclorice, în afara contextelor de manifestare/ performare. Culegerea de texte este orientată de criteriul estetic al textelor literare.

De la culegerea folclorului, la cercetarea culturii tradiționale (1973 – 1992)[4] Contactele profesorilor clujeni cu spațiul cultural occidental se intensifică. Deschiderile oferite de curentele de gândire din Europa de Vest conduce la aplicarea metodelor straucturalismului, funcționalismului și semiologiei, în domeniul etnologiei. În munca de

[1] „The quantitative analysis of the documents indicates that intensive research was carried out in Satu-Mare County (3,953 field notes, representing 30.99% of the documentary fund), Sălaj County (2,062 manuscripts, the equivalent of 16.17% of the total archived) and Cluj County (2,002 field notes, i.e. 15.70% of the archived data). The fieldwork lasted for a period of 12 years and involved over 100 researchers, with a total of 8,017 archived field notes, i.e. 62.86% of the archival fund.", Eleonora Sava, *The Cluj Archive of the Folklore Society: Ethnological Practices in Communist Romania*, în Eleonora Sava (coordonator), *The Ethnological Archive. Paradigms and Dialogues*, Morlacchi University Press, Perugia, Italia, 2011, p. 17.

[2] Eleonora Sava, *Patrimoine culturel local: Les archives du Cercle de Folklore de l'Université Babeș-Bolyai*, în x x x, *Antropologie și studii culturale. Perspective actuale*, Editori: Alina Branda, Ion Cuceu, Cosmina Timoce-Mocanu, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2012.

[3] *Ibidem*, pp. 22-25.

[4] *Ibidem*, pp. 25-28.

BDD-A22225 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:46 UTC)

teren, cercetătorii se interesează nu doar de texte, ci şi de contextele performării lor. Folclorul devine fapt cultural sau element de comunicare socială.

Etapa etnologică (după 1992)[5] Interesul cercetătorilor nu este îndreptat spre literatura populară, ci spre viaţa particulară a indivizilor ce compun colectivitatea şi spre istoriile acestora. Se propune o etnologie a cotidianului, a faptului divers şi efemer. Cercetătorii utilizează interviul non-directiv şi povestirea vieţii ca metode de cercetare; astfel, în prim-plan sunt puse elemente individuale şi nu colective, experienţa personală şi nu cea reglementată de colectivitate, memoria afectivă şi subiectivitatea. Toate acestea îi oferă intelocutorului libertatea de a povesti, de a-şi exprima opiniile şi preocupările în mod aleatoriu

În prima etapă de cercetare, respectiv între 1958 şi 1974, profesorii au organizat patru campanii de cercetare colectivă, în localităţile: Sfăraş (judeţul Sălaj[6]), Someşul Rece (judeţul Cluj), Valea Drăganului (judeţul Cluj) şi Românaşi[7]. Arhiva conţine şi note de teren ale studenţilor[8] care au făcut culegeri, în mod individual, în localităţile alese de ei înşişi (de cele mai multe ori, localităţile de domiciliu).

Studenţii care au făcut culegeri folclorice în această perioadă nu au avut instrumente de cercetare care să fie evocate explicit. Ei nu au utilizat chestionare[9], nu au înregistrat cu ajutorul mijloacelor tehnice[10], observaţia directă nu este teoretizată şi nici nu e aplicată metodic. Studenţii utilizează ca surse pentru metodologia de cercetare: cursul profesorului Dumitru Pop şi indicaţiile profesorului Nicolae Bot cu care aceştia mergeau pe teren.

În fişele din Arhiva Cercului de Folclor Cluj, cercetătorii folosesc trei modele de structurare a informaţiilor:

1. modelul narativ – fişele rezultate în urma utilizării metodei observaţiei directe au, în mod constant, elementele specifice textului narativ: înlănţuire logică a evenimentelor, actanţi, un cadru spaţio-temporal determinat;

2. modelul descriptiv

a. fişele rezultate în urma utilizării chestionarelor şi care conţin sau indică prin număr, şi întrebările cercetătorului (dialog);

b. descrierea obiceiurilor sau a secvenţelor rituale fără precizarea contextului conversaţional, fără delimitarea discursului cercetătorului de cel al interlocutorului (monolog).

---

[5] *Ibidem*, pp. 28-31.

[6] La data cercetării, localitatea Sfăraş a aparţinut judeţului Cluj.

[7] Campania de la Românaşi s-a desfăşurat în periada 15-20 octombrie 1968. În catalogul Arhivei, nu există note de teren din aria tematică a înmormântării.

[8] Este vorba atât de studenţii de la secţia fără frecvenţă, cât şi de cei de la secţia cu frecvenţă.

[9] Fragment din interviul cu T.R. şi D.R., realizat de Maria Grosu, în septembrie 2012: „M.G.: Aveaţi un chestionar sau anumite întrebări pregătite? T.R: Nu. Nu. Aşa, ce-mi vedea în cap. Nu, n-am avut un chestionar. Îţi aduci aminte de vreun chestionar [îl întreabă pe soţul ei]? D.R.: Nu. Puneai întrebări în legătură cu fenomenul respectiv, cu problema respectivă …. Şi erau, persoanele erau comunicative. Aveau dorinţa de a comunica, de a împărtăşi ceea ce ştiau şi de a menţine, de a păstra.

[10] Sigur, existenţa mijloacelor tehnice pentru înregistrare, într-o instituţie nespecializată sau în curs de specializare, în domeniul folclorului, este justificabilă.

BDD-A22225 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:46 UTC)

3. modelul reproductiv – texte ritual-ceremoniale reproduse, desenele realizate de cercetători.

François Laplantine prezintă raportul dintre descriere și narațiune, în scrierile literare:

„Descrierea intră în conflict permanent cu narațiunea, al cărei curs îl oprește. În timp ce aceasta din urmă înseamnă dinamism, timp, mișcare, dezvoltare a unei intrigi, în care evoluează personaje, descrierea zăbovește, staționează pe imagine, își concentrează atenția asupra unui anumit moment, asupra unui loc precis, asupra unui episod hotărâtor. [...] Descrierea se apropie mai curând de contemplare, în timp ce narațiunea – care, de altfel, poate consta într-o serie de mișcări articulate în mișcarea temporalității – se află categoric mai aproape de acțiune.”[11]

Dacă în scrierea literară, descrierea este subordonată narațiunii, în scrierea etnografică notele de teren la care vom face referire, narațiunea este subordonată descrierii. Narațiunea are rolul de a exemplifica, prin situații concrete, tiparul general realizat prin descriere. Având ca premise principiile de cercetare pozitiviste, cercetătorii urmăresc identificarea tiparului de comportament ritual, a schemei culturale prototip. În acest scop, construiesc sisteme sintagmatice, urmăresc similaritățile, fragmentează datele din teren în categoriile stabilite la nivel teoretic pentru a le reasambla, într-un tipar generalizator.

În etapele următoare ale cercetării (fișele redactate după 1973) particularul ia locul generalului, obiectivitatea este înlocuită cu subiectivitatea. Dominant devine modelul narativ, întrucât acesta permite particularizări și apropieri de situații autentice de viață.

2. Scrierea etnografică. Analiza tehnicilor discursive

Fragmentarea conținutului conversației în mai mai multe fișe este o caracteristică a fișelor de teren realizate în prima perioadă de cercetare. Documentele arhivate citate mai jos ilustrează principiul fragmentării: sunt realizate de același cercetător, în urma conversației cu același interlocutor, pe aceeași temă (înmormântarea)[12]. Datele sunt scrise și arhivate pe fișe separate, după principiul informației minimale de teren, principiu care permite așezarea datelor într-un sistem sintagmatic și cartografierea/ tipologizarea lor.

Credință (La mort)

Obicei

Ca să nu se facă strigoi un mort, îl măsură cu un lemn de acăț cât îi el de lung și îl pun cu fața în jos. (ACFC 1101)

Când moare un om

Obicei

Când moare un om i se pune un ban în mână, piaptăn în copârșău, ,,iașcău” (iasca) și dahanu. Mortu se îmbracă în ce are mai bun, haine și încălțări. (ACFC 1102)

[11] François Laplantine, *Descrierea etnografică*, Polirom, Iași, 2000, p. 63.

[12] Locul: Sfăraș, județul Sălaj; Data: 5 V.1958; Interlocutor: B. N., 57 de ani: Cercetător: [student] R. T.

BDD-A22225 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:46 UTC)

Colacu soarelui
Obicei
La mort se aprinde o lumânare şi se ţine colacu, până la înmormântare, în cui şi la mort se aprinde lumina şi se dă la un om sărac. (ACFC 1103)

Obicei la mort
În colacii groparilor se pun bani. Înainte se dă primului când începe groapa un pui sau o găină. Sau dădeau la fiecare câte una. (ACFC 1111)

Credinţă
(La mort)
Mâţu care se atinge de mort, moare repede. (ACFC 1112)

Obicei la mort
Când se trag clopotele de-amiază, se aprinde lumânarea la mort. (ACFC 1113)

Obicei la mort
Se pune pe pieptul mortului o secere ca să nu se umfle. (ACFC 1114)

Nucleele semantice în jurul cărăra se construieşte conţinutul fiecărei fişe de teren sunt reprezentate de *obiecte*, cărora discursul etnografic le oferă încărcătură simbolică (lemn de acăţ, ban, pieptene, lumânare, colac, pui/ găină, seceră etc.). Prin această relaţionare între obiectele utilizate în timpul ritualului şi valoarea simbolică atribuită, cercetătorul urmăreşte redarea, în formă concentrată, a tiparului cultural. Întrucât oamenii nu sunt evocaţi în aceste texte etnografice, tiparul ritual este prezentat ca fiind exterior oamenilor, ca fiind un dat cultural care reglementează comportamenul uman. Această formă de descriere are efectul de a oferi obiectivitate discursului etnografic şi prezintă cultura ca fiind predeterminată şi superioară individului.

Textele fişelor arhivate redimensionează în ton general, construiesc o imagine statică, invariabilă în timp. Cercetătorul elimină aspectele particulare, reţinând doar informaţiile generale. Lentila prin care ilustrează lumea cercetată este una sintetizatoare, care reţine doar recurenţele. Cercetătorul urmăreşte doar similarităţile, nu şi diferenţele, variabilele. Fişele din această categorie a tipologiei metodologice conţin elemente de discurs ritual, credinţe, descrierea unor acte rituale. Sunt prezentate ca fiind general valabile în colectivitatea respectivă. Fişele sunt scrise pentru a reprezenta pattern-uri mentalitare. Discursul lor uzează de tehnica obiectivării prin: caracterul impersonal al enunţurilor; decontextualizare, în favoarea generalizării.

Exemple:
(La mort)
La pruncii cei mici fac colaci şi colacii câd îi cântă hore la mort le dă la băieţii ăi mici. La care sapă groapa se dă colac peste groapă. După aia face doi colaci pentru cei care duc praporii. Care-l duc la groapă îi pune câte un dosoi (batistă). La care duce crucea tot un dosoi

BDD-A22225 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:46 UTC)

îi pune. La prohod îi cheamă acasă pe toți, le face de mâncare și câte un pahar două de pălincă. Cân îl bagă în groapă îi pune fiecare câte o mână de pământ că așa li-e obiceiul. Îi pune câte-un leu, lumină. A treia seară îi face cină. A fost de s-o sculat și l-o îngropat a doua oară cu fața în jos. N-am văzut, numa am auzit.

ACFC 1104
Locul: Sfăraș, Județul Sălaj
Data: 23.II.1958
Interlocutor: B. I., 70 de ani
Cercetător: [student] R. A.

(La mort)
Obicei

Priveghi se face numai la unguri. La români stau căsenii cu mortu, sau stă singur mortu și-l încuie în casă. Se fac colaci mari, colac.

La gropar, cu bani în ei, și masa acasă. Mortului i se pune în copârșeu bani, un colăcaș, o crenguță de rug, un piaptăn, ca să aibă să se piaptăne în ceia lume.

ACFC 1109
Locul: Sfăraș, Județul Sălaj
Data: 2.V.1958
Interlocutor: P. V. (nascută P.), Vlădeasa, 42 de ani
Cercetător: R. T.

La mort
Obicei

Să duc de stau acolo și mai beau câte un păhar de pălincă și stăteau cu cărțile de jucau ca să nu hie singură aceea care sta lângă el. Clopotile se trag dimineașa. Îngroparea se face la trei zile, dupa 40 de ceasuri. Pe cel ce moare zdrobgit de ceva îl ține mai mult. Femeile umblă în haine negre și bărbații cu capul descoperit, de când moare sau care are își pune ceva negru pe mână. Din ce moare până se înmormântează bărbații nu taie barba. Femeile îl jelesc în negru cu păru despletit. Țin doliu până la un an de zile. Cheamă un om de-l dare, îl spală și-i dă ceva pentru asta. Altu îi un pat, o meliță. Pune două melițe și pune scânduri, struja, haina, lepedeauă, apoi îl pune acolo și dupa aia în sicriu. Lumina arde până moare și în tot timpul cât stă în casă atunci când trage clopotu. Îi cântă când trag clopotile. Pe mort nu îl lasă singur deloc. Îl îngroapă după-amiază. Din casă mortul îl scot oamenii cu picioarele înainte pentru că picioarele îl duc pe om și sparge un blid în prag.

ACFC 1116
Locul: Sfăraș
Data: 23.II.1958
Interlocutor: P.
Cercetător: [student] V. G.

BDD-A22225 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:46 UTC)

Una dintre fișele de teren iese din acest tipar. Fișa ACFC 1115 conține un text apropiat de discursul oral.

La mort
Obicei
În copârșău îi pune un ban, un colac, o bîtă, tutun să aibă și pă ceea lume. Dă colaci păstă copârșău la copii. La tămetău îl duc cu caru cu boi, iar pă vreme bună în mână. După prohodit îi cântă verșul, după cum îi patima lui. Pe mormânt care aruncă, care nu, aruncă pământ pe mormânt care-i mai aproape. Acasă sara face masă. A treia zi, cina.
În duminica Floriilor pun mîțîșoare pe morminte. Când o murit un om, după aceea, dacă vine vreme rea, zice că ala s-o făcut strigoi, dar asta nu-i adevărat, că Dumnezău dă ce vrea. Râde de oamenii că-s strigoi, că-s cu coadă.
ACFC 1115
Locul: Sfăraș, Județul Sălaj
Data: 23.II.1958
Interlocutor: P.
Cercetător: [student] V. G.

Discursul se diferențiază de celelalte, prin faptul că include și atitudinea interlocutorului față de credința pe care o prezintă: „Când o murit un om, după aceea, dacă vine vreme rea, zice că ala s-o făcut strigoi, dar asta nu-i adevărat, că Dumnezău dă ce vrea. Râde de oamenii că-s strigoi, că-s cu coadă.” Majoritatea fișelor din această categorie prezintă comportamente rituale, credințe. Ceea ce reține și construiesc notele de teren sunt elemente comune și impersonale pentru colectivitatea din care face parte interlocutorul. Această fișă ilustează și atitudinea individuală a interlocutorului: consideră neadevărată credința conform căreia ploaia de după înmormântare arată că cel decedat este strigoi.
Remarcăm, în majoritatea fișelor redactate în această etapă de cercetare, o tehnică retorică: punerea în umbră a dimensiunii discursive a informației și substituirea spuselor cu comportamentul. Mai exact, este egalată informația generată la nivel de discurs, cu fapta. Astfel, discursul științific mizează pe posibilitatea cuvântului de a reprezenta integral realitatea, de a realiza o dublură a ei. Ceea ce spune interlocutorul este învestit cu valoare de adevăr și identificat cu realitatea comportamentală despre care vorbește. La fel, notațiile cercetătorului sunt învestite cu valoare științifică. Ele reprezintă realitatea culturală la care cercetătorul face referire.
Fișele ACFC 3726 și ACFC 4001 sunt scrise de aceeași studentă, la interval de un an. Acestea sunt foarte asemenătoare, atât în conținut, cât mai ales din punctul de vedere al tehnicii discursive. Prima, ACFC 3726, are 14 pagini. Fișa conține redimensionarea discursivă a unui dialog din care cercetătorul selectează ceea ce se încadrează interesului științific impus de tiparul metodologic. Nu este menționat contextul comunicațional, ci doar datele etnografice. Inițial, este abordat subiectul bocirii, apoi textul conține referiri la ritualul înmormântării. Deși sunt trei interlocutoare, cercetătorul nu notează cui îi aparține fiecare informație. Textul fișei conține o sinteză, punctele comune dintre cele trei discursuri ale interlocutoarelor. Ambele fișe conțin câte o schemă general valabilă a obiceiului, obicei

BDD-A22225 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:46 UTC)

descris prin utilizarea prezentului şi a structurilor impersonale, prezenţele umane fiind conturate în termeni generici şi nu individuali. Dialogul este redimensionat în tipar generalizator. Cercetătorul uzează de tehnici discursive care dau veridicitate textului fişei, realizează apropierea până la identificare între discurs şi realitate. Pune în umbră dimensiunea discursivă a datelor etnografice; nu prezintă *informaţiile* ca pe discursuri despre înmormântare, ci ca pe realităţi. Discursul direct este transformat în discurs indirect, întrucât textul fişei nu precizează întrebarea, locutorul unei informaţii, contextul conversaţional în care este redată şi nici măcar faptul că e o informaţie şi nu un eveniment la care cercetătorul asistă. Descrierea se doreşte copie fidelă a realităţii. Cercetătorul foloseşte doar verbe la timpul prezent, evenimentele sunt prezentate cronologic, urmărind suprapunearea timpului real cu cel discursiv.

3. Retorici textuale şi context epistemologic

Principiile metodologice de cercetare, corespunzătoaere paradigmei pozitiviste, permit suprapunerea realităţii (ce fac/ cred oamenii) cu discursul despre realitate (ce spun că fac/ cred). Fişele încadrate categoriei *obiceiuri* conţin, de fapt, discursuri despre obiceiuri, descrieri făcute de interlocutori. Notele de teren asociate categoriei *credinţe* conţin discursuri ale interlocutorilor, despre reprezentările mentale colective. Identificarea discursului interlocutorilor, cu realitatea în care aceştia trăiesc oferă veridicitate şi capacitate probatoare, documentului etnografic. Este o tehnică discursivă care obiectivează datele de teren. Cadrul epistemologic şi metodologic nu ia în considerare contextul conversaţional în care sunt oferite informaţiile de teren. Fişele de teren reţin doar datele relevante pentru cercetarea din acea perioadă: informaţiile şi textele folclorice. O jumătate de secol mai târziu, contextul conversaţional devine extrem de important, în construirea datelor de teren. Paul Atkinson şi Martyn Hammerslay consideră că în etnologie, vorbele nu trebuie considerate egale cu faptele. Analiza proprie a discursului trebuie să recunoască faptul că oamenii fac lucruri cu cuvintele. Vorbele au funcţiile lor de acte de vorbire: oferă justificări, scuze/ explică evenimente sau acţiuni[13].

Principiile de cercetare, în etapa folcloristică, presupun generalizare şi sintetizare. Cercetătorii notează, de cele mai multe ori, elemente cu caracter general pentru colectivitatea studiată. Acest mod de lucru este în strânsă relaţie cu cadrul metodologic şi ştiinţific. Finalitatea ştiinţifică a disciplinei, aşa cum este definită în textele teoretice ale perioadei, este de a oferi o imagine de ansamblu asupra culturii tradiţionale româneşti.

„Vocaţia totalizatoare (holistică) a metodei etnografice a contribuit şi ea din plin la autoritatea discursului antropologic: aşa arată cultura trobraindeză, am fost acolo, am văzut şi am descris, declarau antropologii clasici. […] Antropologii clasici îşi întemeiau autoritatea acestor aserţiuni şi pe prestigiul pozitivist al ştiinţei, la care subscriau încercând să-şi alinieze disciplina după modelul ştiinţelor naturii.”[14]

[13] Martyn Hammersley, Paul Atkinson, HAMMERSLEY, Martyn, ATKINSON, Paul, *Ethnography. Principles in practice*, Third edition, London and New York, Routledge, 2007, p. 170.
[14] Vintilă Mihăilescu, *Antropologie. Cinci introduceri*, Polirom, Iaşi, 2007, p. 76.

BDD-A22225 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:46 UTC)

Sintetizarea este aplicată încă din etapa de culegere. Întrucât aria tematică este bine definită, cercetătorul are rolul de a atesta fapte culturale în zonele studiate. Chiar dacă liberatatea de cercetare îi este îngrădită de restricțiile tematice, cercetătorul are o autoritate, în raport cu cultura studiată, autoritate manifestată prin tehnicile discursive de care uzează, în cadrul notelor de teren: sintetizare, obiectivare, selectare. Autoritatea discursului teoretic din perioada la care facem referire[15], exercitată asupra cercetătorului impune o autoritate a cercetătorului în raport cu datele de teren. Aceasta este vizibilă în caracterul restrictiv al cercetărilor, respectiv în grila de selecție a datelor etnografice relevante. Însă, grila de selecție a ceea ce cercetătorul notează pe fișele de teren este determinată de posibilitățile de înregistrare de care dispun cercetătorii (manuscris), precum și de paradigma pozitivistă la care se aliniază științele etnologice în prima jumătatea a secolului XX, atât în România, cât și în alte țări din Europa.

Principalul criteriu de ordonare a notelor de teren este cel tematic. Datele de teren construite în cadrul unei conversații sunt fragmentate, după categoriile tematice. Cadrul conversațional, precum și contextul ritual sunt puse în plan secund, în raport cu tema. Apropierea de situațiile concrete ar putea conduce la o distanțare de tiparul generalizator. Drept urmare, acestea sunt puse în umbră. Notațiile cercetătorilor reliefează produse (texte folclorice, credințe și comportamente – prezentate ca fiind statice și invariabile) și nu procese de construcție (contexte rituale, contexte conversaționale – variabile).

Tiparul textual cel mai utilizat în fișele de teren din această perioadă de cercetare este descrierea (descrierea de ritual sau reproducerea unei secvențe poetice – textul folcloric). Foarte puține fișe sunt structurate pe tiparul narativ. Argumentația, ca structură textuală, nu este folosită, în aceste note de teren. Însă, discursul care prezintă niște aspecte deja tipizate este o formă de argumentație, de ilustrare a unei idei, prin descriere și narațiune. Ideea care structurează notele de teren este aceea că există un tipar comportamental definit prin coordonata spațială. Așadar, cercetătorul nu intervine în notele de teren. În mod programatic, se retrage total din textul etnografic, încercând să ofere o imagine cât mai fidelă a realității pe care o studiază. În etapa în care se face trecerea de la folclorism la etnologia modernă, vocea cercetătorului se face simțită, argumentația, chiar timidă, este folosită explicit, în notele de teren.

În această primă etapă de cercetare, gradul de distanțare a cercetătorului este mai mare și în consecință, obiectivarea datelor este mai evidentă. Argumentația este folosită ca structură macrotextuală, prin modul de structurare a informațiilor, în fișele de teren, prin modalitatea de indexare în arhivă, precum și prin ordonarea tematică a fișelor. Aceste demersuri științifice conțin, *in nuce*, ideea că folclorul trebuie cules, cartografiat și tipologizat tematic. Informațiile folclorice arhivate și care vor constitui o parte din patrimoniul național, sunt exemple pentru un proiect argumentativ de mai mare amploare și care vizează întreg spațiul național. În următoarele decenii, prezența cercetătorului în textul etnografic impune și adoptarea modelului argumentativ, încă din conținutul notelor de teren. Cercetătorul inserează comentarii și interpretări ale datelor de teren.

[15] Maria Grosu, *Folklore Research Methodology During the Communist Period, în* „Globalization and Intercultural Dialogue. Multidisciplinry Perspectives. Section: Literature", Coord. Iulian Boldea, Volumul I, 2014, pp. 857-864,

BDD-A22225 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:46 UTC)

Fișele sunt grupate, și în cataloagele arhivelor, după criteriul spațial (proveniența informațiilor cu caracter folcloric) și după cel tematic. În cazul fișelor al căror conținut se referă la obiceiuri/ credințe, acestea sunt grupate cronologic, după sărbătorile din timpul anului. Fișele din aria tematică a înmormântării, indexate în urma culegerilor enumerate mai sus, sunt încadrate, din punctul de vedere al speciei, următoarelor categorii: *obiceiuri, credințe, bocete, vierșuri*. Categoria *obiceiuri* conține fișe în care sunt prezentate comportamentul și acțiunile oamenilor în situații rituale. Categoria *credințe* corespunde fișelor care conțin reprezentări mentale ale interlocutorilor. Textele rituale sunt asociate, conform principiilor teoretice aplicate la arhivare, uneia dintre cele două categorii: *bocete și vierșuri.* Pe multe dintre fișe, studenții notează „cântare la mort" (probabil, după terminologia locală). Uneori, termenul *bocet* este adăugat de profesorul care a verificat și a arhivat fișele. Puțini dintre studenți notează termenul *bocet* pe fișe[16]. Întrebările care structurează notele de teren sunt: ce fac oamenii din spațiul cultural cercetat, în situații rituale – obiceiuri/ rituri; ce cred în situații rituale – credințe; ce spun în situații rituale/ ceremoniale – texte folclorice. Cercetătorul selectează doar elementele diferite de comportamentul cotidian. Contextele rituale sunt în centrul atenției folcloriștilor, nu și cele sociale. Aria de interes este destul de clar delimitată. Abia în anii '70 se va vedea un oarecare interes al cercetătorului, față de aspecte nerituale. Această încadrare a fișelor arată, pe de o parte, faptul că tiparul teoretic îi impune cercetătorului să scrie fișe de teren în funcție de aceste categorii, iar pe de altă parte, că cei care s-au ocupat de arhivare au încadrat fișele culese într-una dintre aceste categorii de conținut. Astfel, clasificările teoretice impun reconstrucția datelor din teren, prin fragmentarea lor. Pe lângă această încadrare într-una dintre categoriile menționate mai sus, fișele au mai fost supuse unei fragmentări, astfel încât notele de teren să conțină câte o singură informație minimală de teren. Există fișe care au același cercetător, același interlocutor, aceeași dată, fiind rezultate ale aceleiași întâlniri între cercetător și interlocutor. Conținutul dialogului a fost fragmentat în mai multe fișe: aspectele din aria de interes a cercetătorului au fost notate pe fișe distincte, fiecare având câte una sau mai multe informații referitoare la același subiect. Această segmentare a conținutului se opune cercetărilor ulterioare, când fișele conțin interviuri întregi, redactate pe zeci de pagini. Fragmentarea datelor este o etapă a cercetării care urmărește identificarea unor structuri tip, prin fragmentare și reasamblare, în vederea obținerii tipologiei. Prin acest tip de demers științific, cercetătorul realizează o analiză structurală.

„Analiza structurală se situează în mod deliberat în partea polului *erklärel* (a explica) al cunoașterii. Ea reprezintă cea de-a doua modalitate importantă de explicare – nu de înțelegere – și constă în descompunerea analitică a textului (descriptiv sau narativ) în părți constitutive, nu în timp, ci în spațiu, urmată de o recompunere a aceluiași text sub forma unui sistem sau a unei structuri."[17]

4. Concluzie

[16] De asemenea, putem observăma faptul că și *cântecul bradului* este încadrat la *bocet*. Acest lucru arată că distincția făcută de Brăiloiu în perioada interbelică nu este luată în considerare, în primele decenii comuniste, când scriitorii interbelici fuseseră interziși.

[17] François Laplantine, *op. cit.*, p. 128.

BDD-A22225 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:46 UTC)

Diferența de metodologie între cercetările din etapa folcloristică și cea de tranziție spre etnologia modernă ilustrează grade diferite de autoritate a etnografului. Odată cu trecerea de la o etapă de cercetare la alta, autoritatea etnografului scade, acesta devenind conștient că obiectivitatea este principiu tot mai greu de atins. În etapa folcloristică, cercetătorii *selectează și compară date similare, într-un sistem sintagmatic*: tipologiile și corpusurile folclorice sunt constituite prin cumularea textelor/ obiceiurilor/ secvențelor rituale dintr-o categorie foclorică. Principiul de lucru este compararea elementelor similare, iar modelul textual preferat este descrierea. Scopul cercetătoului este de *a reda obiectiv „realitatea”*. Mai târziu, cercetătorii asociază datele diferite, în vederea stabilirii relației dintre ele, într-un sistem paradigmatic. Narațiunea devine tiparul textual utilizat mai frecvent. Fișele de observație directă, care folosesc, tot mai mult, modelul narativ. Scopul cercetătorului este de *a înțelege „realitatea” pe care o observă*.

Bibliografie

ATKINSON, Paul, *The Ethnographic Imagination. Textual constructions of reality*, *Routledge*, London – New York, 1994.

ATKINSON, Paul, *Understanding Ethnographic Texts*, Newbury Park, London – New Dehli, Sage Publications, 1992.

CLIFFORD, James, *Introduction: Partial Truths*, în CLIFFORD, James, MARCUS, George E., *Writing Culture. The Poetics and Politics of Ethnography*, A School of American Research, Advanced Seminar, University of California Press, Berkeley Los Angeles, London, 1984.

CLIFFORD, James, *On Ethnographic Allegory*, în CLIFFORD, James, MARCUS, George E., *Writing Culture. The Poetics and Politics of Ethnography*, A School of American Research, Advanced Seminar, University of California Press, Berkeley Los Angeles, London, 1984.

HAMMERSLEY, Martyn, ATKINSON, Paul, *Ethnography. Principles in practice*, Third edition, London and New York, Routledge, 2007.

HEDEȘAN, Otilia, *Terenul și scriitura etnologică*, în „Anuarul Institutului de Etnologie și Folclor «C. Brăiloiu»”, serie nouă, tom 17, București, 2006.

GOODY, Jack, *La raison graphique. La domestication de la pensée sauvage*, Editat de Jean Bazin și Alban Bensa, Les Editions de Minuit, Paris, 1979.

HERZFELD, Michael, *Cultural Intimicy. Social Poetics in the Nation-State*, Routledge, New York, London, 1997.

HERZFELD, Michael, *Anthropology. Teoretical Practice in Culture and Society*, Blackwell Publishing, Unesco Most, 2001.

KILANI, Mondher, *Fiction et vérité dans l'écriture anthropologique*, în *Construire le savoir anthropologique*, coord. AFFERGAN, Francis, Paris, PUF, 1999 pp. 83-105.

LAPLANTINE, François, *Descrierea etnografică*, Polirom, Iași, 2000.

MIHĂILESCU, Vintilă, *Antropologie. Cinci introduceri*, Polirom, Iași, 2007.

SAVA, Eleonora, *The Cluj Archive of the Folklore Society: Ethnological Practices in Communist Romania*, în Eleonora Sava (coordonator), *The Ethnological Archive. Paradigms and Dialogues*, Morlacchi University Press, Perugia, Italia, 2011.

BDD-A22225 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:46 UTC)

SAVA, Eleonora, *Patrimoine culturel local: Les archives du Cercle de Folklore de l'Université Babeş-Bolyai*, în x x x, *Antropologie și studii culturale. Perspective actuale*, Editori: Alina Branda, Ion Cuceu, Cosmina Timoce-Mocanu, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2012.

BDD-A22225 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:46 UTC)